

Maria Tarnowska

"Dni otwarte" w Archiwum Państwowym w Olsztynie

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 1, 99-106

2001

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Maria Tarnowska

„Dni otwarte” w Archiwum Państwowym w Olsztynie

15 i 16 września 2000 r. odbyła się ogólnopolska akcja „Dni otwartych” w archiwach państwowych, której celem była promocja archiwów, ich zasobów, prezentacja wykonywanych zadań i znaczenia dla społeczeństwa. Była ona adresowana do najszerszych grup społeczności lokalnej, jak również do władz i instytucji regionalnych.

Archiwum Państwowe w Olsztynie wraz z podległymi oddziałami poczyniło wiele starań, aby rozpropagować tę akcję. Opracowano i wydano dwujęzyczny, polsko-niemiecki folder o Archiwum Państwowym w Olsztynie, w którym zawarte zostały podstawowe informacje na temat Archiwum, zadań, zasobu oraz działalności pracowni specjalistycznych. Zamieszczono w nim również adresy, numery telefonów, faksów, podano godziny pracy Archiwum Państwowego w Olsztynie i Oddziałów w Mrągowie i Nidzicy. Folder zilustrowany został zdjęciami dokumentów, budynków archiwalnych i pracowni. Dodatkowo wydane zostały pocztówki archiwalne z okolicznościowym stemplem. Wydawnictwa sponsorowały firmy: Przedsiębiorstwo Budownictwa Ogólnego „Eko-bud” z Ostródy, Olsztyńskie Przedsiębiorstwo Budowlane oraz firma komputerowa SygNet z Olsztyna. Poprzez rozsyłanie zaproszeń i pism zainteresowano obchodami „Dni otwartych” kierownictwo Radia Olsztyn SA, Telewizję Polską SA w Olsztynie oraz redakcje „Gazety Olsztyńskiej” i „Gazety Warmii i Mazur”, dzięki czemu na antenie radiowej przez cały tydzień podawane były informacje o „Dniach otwartych” w Archiwum. Przeprowadzony został również wywiad z z-cą dyrektora Archiwum mgr. Franciszkiem Sokołowskim, który ponadto wystąpił w telewizji lokalnej i udzielił wywiadu na łamach „Gazety Olsztyńskiej”. Archiwiści olsztyńscy, aby zaprezentować zasób Archiwum, przygotowali wystawę „Znane i nieznane archiwalia z zasobu Archiwum Państwowego w Olsztynie”. Na wystawie pokazano dokumenty, akta, kartografię, dokumentację techniczną i zdjęcia dotyczące historii miast Warmii i Mazur. W prasie lokalnej ukazały się artykuły na tematy archiwalne, w których omówiono wystawę i sprawy konserwacji materiałów archiwalnych. Archiwum przygotowało na inaugurację „Dni otwartych” spotkanie z przedstawicielami władz państwowych, samorządowych, instytucji kulturalnych, placówek oświatowych, Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Ośrodka Badań Naukowych im. W. Kętrzyńskiego oraz Archiwum Archidiecezjalnego, Archiwum Komendy Wojewódzkiej Policji w Olsztynie i wielu archiwów zakładowych.

Na spotkaniu 15 września br. mgr Franciszek Sokołowski po oficjalnym powitaniu zgromadzonych gości przedstawił dzieje Archiwum ze szczególnym

uwzględnieniem spraw lokalowych oraz poprosił kierowników oddziałów o przedstawienie problemów wynikających z podstawowych zadań Archiwum w zakresie nadzoru archiwalnego, przejmowania, opracowywania i charakterystyki zasobu historycznego i najnowszego, jak również udostępniania zasobu użytkownikom Archiwum.

Mgr Anna Karpińska, omawiając zadania Archiwum Państwowego w Olsztynie w zakresie nadzoru nad narastającym zasobem podkreśliła, że zasób Archiwum nie jest zamkniętą, historycznie ukształtowaną całością. Każdego roku wzbogaca się o nowe materiały archiwalne, stanowiące świadectwo naszych czasów. Problemem jest takie przygotowanie tych materiałów, aby zarówno pod względem zawartości merytorycznej, jak i stanu fizycznego i ewidencyjnego odpowiadały wysokim wymaganiom stawianym przez Archiwum. Cel ten można osiągnąć jedynie w ścisłej współpracy Archiwum z twórcą akt. Na terenie działania Archiwum Państwowego w Olsztynie (obszar byłego województwa olsztyńskiego) nadzorowanych jest aktualnie 238 placówek. Są to archiwa urzędów administracji rządowej i samorządowej wszystkich szczebli, administracji publicznej, sądów i prokuratury, banków państwowych, najważniejszych instytucji kulturalnych i oświatowych. Nadzorowane są również instytucje, które uległy prywatyzacji, ale w dalszym ciągu, na podstawie umowy użyczenia, przechowują dokumentację przedsiębiorstwa państwowego, potrzebną do celów praktycznych. Nadzór Archiwum obejmuje współpracę przy opracowaniu, a następnie zatwierdzaniu przepisów kancelaryjnych i archiwalnych. Pracownicy Archiwum przeprowadzają systematyczne kontrole archiwów zakładowych, udzielają instruktażu i konsultacji, przeprowadzają ekspertyzy archiwalne, szkolenia archiwistów zakładowych oraz nadzorują brakowanie, czyli wydzielenie na makulaturę dokumentacji nie mającej znaczenia historycznego, której okres przechowywania już upłynął, wydają stosowne zezwolenia dla instytucji państwowych i samorządowych. W ten sposób archiwa zabezpieczają materiały archiwalne posiadające wartość historyczną przed przypadkowym przekazaniem ich na makulaturę.

Dr Tadeusz Brzeczowski zaprezentował zebrany zasób historyczny Archiwum Państwowego w Olsztynie. Zasób ten tworzy 890 zespołów akt urzędów administracji ogólnej i specjalnej, samorządu terytorialnego, sądów, notariatów, akt miast, cechów, wsi, kościołów, rodzin i majątków ziemskich, akt instytucji kredytowych, gospodarczych, przedsiębiorstw, instytucji naukowych i oświatowych, towarzystw, organizacji i partii politycznych od XIV w. do 1945 r. Większość wschodniopruskiego zasobu archiwalnego przechowywanego w Archiwum Państwowym w Olsztynie stanowią akta prowincji wschodniopruskiej. Archiwalia te stanowią około 80% wszystkich uratowanych akt tej prowincji i 20% akt istniejących w 1944 r. W skład zasobu nie weszło archiwum Państwa Krzyżackiego w Prusach i większość archiwaliów Księstwa Pruskiego. Archiwalia te znajdują się w Geheimes Staatsarchiv Preussisches Kulturbesitz w Berlinie-Dahlem. Zastęgą pierwszego pokolenia archiwistów olsztyńskich było zgromadzenie, zabezpieczenie, rozpoznanie zespołowe i opracowanie szeregu cennych do badań naukowych zespołów archiwalnych. W ostatnich dziesięciu latach dokończono rozpoznawanie akt wschodniopruskich. Zasób

wzbogacił się o przeszło 300 nowych zespołów oraz o dopływy do zespołów już istniejących. Szczególnie cenne są akta z okresu Księstwa Pruskiego: akta starostw grodowych, komornictw, część urzędów domenalnych, kolegia wymiaru sprawiedliwości, cechy z różnych miast, parafie ewangelickie, materiały szcztątkowe rodów i rodzin ziemiańskich oraz z okresu prowincji wschodniopruskiej: urzędy administracji specjalnej szczebla prowincjonalnego i urzędy obwodowe (Amtsbezirk), niektóre sądy powiatowe i miejskie, komisje specjalne do spraw uwłaszczenia chłopów w XIX w., urzędy kultury rolnej, urzędy wodne, melioracyjne i budowlane, akta wsi, szkół elementarnych i średnich, powiatowych i lokalnych inspektoratów oświaty, towarzystw gospodarczych, firm, banków, kas oszczędnościowych, urzędów oddłużeniowych, zaopatrzenia inwalidów wojennych oraz urzędów skarbowych. Aktualnie cały zasób Archiwum Państwowego w Olsztynie ujęty został w ewidencji archiwalnej, co ułatwia pełne opracowanie nowych zespołów oraz ich udostępnienie. Na zakończenie prezentowania zasobu historycznego dr T. Brzeczowski poinformował, że wśród rozpoznanych w ostatnich latach archiwaliów znajdują się prawdziwe cymelia archiwalne, m.in. 170 szkiców wsi i folwarków z lat 1590—1619 z rysunkami osad, księga intytulacji kancelarii rządu Księstwa Pruskiego z 1605 r., oryginalne listy królów polskich, korespondencja dyplomatyczna z lat 1657—1670, w tym raporty posła z Warszawy, dyplomy pergaminowe z XV—XVIII w. oraz papierowe z pieczęciami z XVII i XVIII w.

Mgr Krystyna Chylińska przy omawianiu zasobu najnowszego (od 1945 r.) zaznaczyła, że najliczniejszą grupę zespołów stanowią akta urzędów administracji ogólnej i samorządowej z lat 1945—1992. Liczne reformy administracji terenowej, zmiany koncepcji zarządzania gospodarką, zmiany własności, a także zmiany ustrojowe spowodowały likwidację wielu jednostek organizacyjnych, co pociągało za sobą zakończenie procesów aktotwórczych i przekazanie akt o wartości historycznej do Archiwum Państwowego w Olsztynie. Całkowicie opracowane i najczęściej wykorzystywane są akta Urzędu Pełnomocnika Rządu RP na Okręg Mazurski, Urzędu Wojewódzkiego w Olsztynie, olsztyńskiej Wojewódzkiej Rady Narodowej, starostw powiatowych, powiatowych rad narodowych, wydziałów powiatowych, zarządów miejskich, z lat 1945—1950, a także gminnych rad narodowych z lat 1945—1954. Prawie w całości przejęte zostały do Archiwum akta z lat 1950—1975. Opracowane i udostępniane w całości są zespoły prezydiów gromadzkich rad narodowych i prezydiów miejskich rad narodowych. Trwają końcowe prace nad całkowitym opracowaniem zespołów prezydiów powiatowych rad narodowych i urzędów powiatowych (1950—1975), zaś na opracowanie ostateczne oczekuje zespół Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Olsztynie. Zasób najnowszy Archiwum stanowią ponadto akta organów administracji specjalnej, wymiaru sprawiedliwości, akta instytucji kredytowych, przedsiębiorstw i instytucji gospodarczych, spółdzielczości, biur projektowych, akta instytucji naukowych, oświatowo-kulturalnych, organizacji, towarzystw i związków zawodowych. Mgr K. Chylińska podkreśliła duże znaczenie przejętej przez Archiwum, dzięki staraniom środowiska naukowo-archiwalnego Olsztyna, dokumentacji obiektów zabytkowych byłej Pracowni Konserwacji Zabytków w Olsztynie. Zmiana ustroju

z 1989 r. spowodowała przejście przez Archiwum akt Archiwum Komitetu Wojewódzkiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Olsztynie, w skład którego wchodziły zespoły akt partyjnych z lat 1945—1989 i organizacji młodzieżowych z okresu 1945—1956. Są to akta Komitetu Wojewódzkiego i komitetów powiatowych Polskiej Partii Robotniczej (1945—1948), Wojewódzkiego Komitetu i powiatowych komitetów Polskiej Partii Socjalistycznej (1945—1948), Komitetu Wojewódzkiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (1949—1989) oraz komitetów powiatowych (1949—1973), rejonowych ośrodków pracy partyjnej, komitetów miejskich, miejsko-gminnych, gminnych z lat 1973—1989, jak również akta komitetów uczelnianych, zakładowych oraz reprezentatywnych podstawowych organizacji partyjnych w zakładach pracy. Zespół Komitetu Wojewódzkiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Olsztynie zawiera również zbiór fotografii i plakatów oraz akta osobowe pracowników aparatu i dokumentację płac. Nie przejęto zaś akt osobowych członków partii. Akta organizacji młodzieżowych z lat 1945—1948 to zachowane szczątkowe zespoły: Zarządu Wojewódzkiego Związku Walki Młodych, Wojewódzkiego Związku Młodzieży Wiejskiej „Wici”, Wojewódzkiego Komitetu OMTUR. Z lat 1948—1956 zachowały się akta Zarządu Wojewódzkiego i zarządów powiatowych Związku Młodzieży Polskiej. Archiwum Państwowe w Olsztynie przejęło również akta Zarządu Wojewódzkiego Związku Młodzieży Socjalistycznej i Związku Młodzieży Wiejskiej z lat 1957—1975, jak również Zarządu Wojewódzkiego Związku Socjalistycznej Młodzieży Polskiej z lat 1976—1990 i Federacji Związku Socjalistycznej Młodzieży Polskiej oraz Ogólnopolskiego Komitetu Grunwaldzkiego, który zawiera prawie kompletne protokoły z posiedzeń, drukowane w biuletynie Komitetu. W ostatnim okresie przejęte zostały również akta Wojewódzkiego Komitetu Stronnictwa Demokratycznego w Olsztynie oraz akta Rad Wojewódzkich Socjaldemokracji RP w Olsztynie i Elblągu z lat 1990—1999. Systematycznie przekazywane są akta komisji wyborczych z wyborów parlamentarnych i samorządowych z lat dziewięćdziesiątych. Z okresu wcześniejszego brak jest kompletu materiałów wyborczych, natomiast w Archiwum znajdują się akta instytucji organizujących wybory: Wojewódzkiego Komitetu Frontu Jedności Narodu i Rady Wojewódzkiej Patriotycznego Ruchu Odrodzenia Narodowego w Olsztynie.

Mgr Maria Tarnowska zapoznała zebranych z zasadami udostępniania materiałów archiwalnych i wykorzystaniem zasobu Archiwum Państwowego w Olsztynie przez użytkowników. Podkreśliła, że udostępnianie materiałów archiwalnych jest jednym z głównych zadań Archiwum. Archiwalia udostępnia się na potrzeby gospodarki narodowej, badań naukowych, do celów służbowych oraz prywatnych obywateli.

Archiwa państwowe udostępniają materiały archiwalne w następujących formach: bezpośrednio — w pracowniach naukowych, umożliwiając zainteresowanym albo upoważnionym przedstawicielom osobiste zapoznanie się z oryginalnymi dokumentami lub ich reprodukcjami; pośrednio — poprzez przekazanie zainteresowanym informacji zawartej w materiałach archiwalnych w postaci pisemnej odpowiedzi na wniosek lub zapytanie bądź też w postaci reprodukcji dokumentów.

Odrębnym unormowaniom podlegają sprawy wydawania zaświadczeń, uwierzytelnionych odpisów i wypisów oraz uwierzytelnionych reprodukcji. Zasada bezpłatnego udostępniania materiałów archiwalnych obejmuje korzystanie z nich przez zainteresowanych w Pracowni naukowej Archiwum. Inne formy udostępniania, związane z wyszukiwaniem archiwaliów, wyszukiwaniem bądź opracowaniem informacji przez pracowników archiwów albo ze sporządzeniem reprodukcji stanowią usługę płatną. W roku bieżącym nastąpiła liberalizacja przepisów w zakresie udostępniania materiałów archiwalnych. Materiały archiwalne udostępnia się każdemu, o ile nie narusza to przepisów prawa.

Udostępnienia materiałów archiwalnych lub zawartej w nich informacji może zażądać osoba fizyczna lub prawna, organizacja społeczna, organ państwowy lub samorządowy, a także jednostka organizacyjna nie posiadająca osobowości prawnej. Materiały archiwalne z zasobu archiwów państwowych udostępniane są na pisemne zamówienie osoby zainteresowanej. Jedynie w przypadkach wcześniejszego udostępniania materiałów archiwalnych (cezura trzydziestu lat) wymagane jest przedłożenie umotywowanego wniosku. Osobom bezpośrednio korzystającym w Pracowni naukowej Archiwum Państwowe zobowiązane jest udzielić ogólnych informacji i wyjaśnień dotyczących zasobu archiwalnego i zasad udostępnienia oraz zapewnić dostęp do pomocy ewidencyjno-informacyjnych, które umożliwią samodzielne wyszukiwanie potrzebnych im informacji. Dane osobowe podane na formularzu „zgłoszenia użytkownika” są gromadzone i wykorzystywane wyłącznie w zakresie potrzeb bieżącego zarządzania udostępnianiem materiałów archiwalnych, na zasadach określonych w przepisach art. 23 ust. 1 pkt 2 i 4 Ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych. W odniesieniu do informacji prawnie chronionych, zawartych w materiałach archiwalnych, użytkownik składa pisemne zobowiązanie, że informacje o osobach zawarte w udostępnionych aktach wykorzystane zostaną zgodnie z celem wykazanym w zgłoszeniu użytkownika, w sposób nie naruszający prawnej ochrony dóbr osobistych lub danych osobowych. W przypadku zaś poszukiwań genealogicznych użytkownik oświadcza, że prowadzi prywatne poszukiwania dotyczące własnej rodziny.

Nowe unormowania w zakresie udostępniania materiałów archiwalnych w archiwach państwowych mają na celu zwiększenie bezpieczeństwa archiwaliów oraz dostosowanie do prawnych wymogów w zakresie dostępu do informacji w demokratycznym państwie, a z drugiej strony ochronę informacji, których jawność jest ograniczona.

Archiwum Państwowe w Olsztynie zadania w zakresie udostępniania realizowało w latach 1948—1995 w bardzo trudnych warunkach. Z chwilą oddania do użytku zaadaptowanego na cele archiwalne budynku b. OTEXU w 1996 r. urządzona została Pracownia Naukowa, spełniająca wszelkie normy w tym zakresie. W ostatnich latach nastąpił wzrost liczby korzystających i udostępnionych jednostek archiwalnych. Przeciętnie w ciągu roku około 190 osób korzysta z materiałów archiwalnych w Pracowni Naukowej. Stale wzrasta zainteresowanie naszym zasobem archiwalnym ze strony badaczy z zagranicy (30—40 osób rocznie). W ubiegłym roku udostępniono ponad 3 tys. jednostek archiwalnych. W ramach udostępniania pośredniego sekcja kwerend ponad

4 tys. osób rocznie udziela informacji i wydaje zaświadczenia, odpisy, uwierzytelnione kopie materiałów archiwalnych. Pracownicy tej sekcji nie szczędzą wysiłku, aby załatwić lawinowo napływające pisma w sprawie potwierdzenia pobytu na robotach przymusowych, w obozach, więzieniach stalinowskich, potwierdzenia okresów pracy, wysokości zarobków oraz poszukiwań genealogicznych i spraw własnościowych.

Podczas skontrum całego zasobu zaistniała możliwość rozpoznania przynależności zespołowej ponad 150 m.b. materiałów archiwalnych, w związku z czym nastąpił znaczny wzrost zasobu Archiwum Państwowego w Olsztynie. Stan (wraz z oddziałami terenowymi) na 30 czerwca br. wynosi 2193 zespoły, obejmujące 409 756 j.a., co stanowi ponad 4,5 tys. m.b.

Dużym ułatwieniem w pracy archiwalnej jest założenie sieci komputerowej. Aktualnie Archiwum posiada 15 baz danych. W opracowaniu znajduje się również uaktualniony *Informator o zasobie Archiwum Państwowego w Olsztynie* i oddziałów w Mrągowie i Nidzicy. Wszelkie działania pracowników Archiwum oprócz realizacji zadań statutowych, podyktowane są również troską o to, aby olsztyńskie środowisko naukowe miało łatwiejszy dostęp do informacji archiwalnej i zasobu archiwalnego. Dzięki powołaniu Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego zwiększyła się kadra naukowa, wzrosła też liczba studentów, mogących korzystać z materiałów archiwalnych. Archiwum w ramach swych możliwości stara się wyjść naprzeciw tym zapotrzebowaniom. Corocznie odbywają się w Archiwum praktyki archiwalne dla studentów, w sali konferencyjnej odbywały się seminaria doktoranckie i zajęcia dla studentów archiwistyki. Systematycznie organizowane są spotkania ze studentami, młodzieżą szkolną, na których prezentowane są materiały archiwalne, przekazywana jest wiedza o Archiwum, jego zadaniach i roli dla państwa i społeczeństwa.

Na zakończenie spotkania mgr Beata Waclawik zaprosiła uczestników spotkania do zwiedzenia przygotowanej z okazji „Dni otwartych” wystawy pt. „Znane i nieznanne archiwalia z zasobu Archiwum Państwowego w Olsztynie”. Zaznaczyła, że na wystawie oprócz znanych, istotnych dla historii miast archiwaliów prezentowane są poszyty, księgi, zdjęcia, dopiero w ostatnich latach rozpoznane i włączone do ewidencji. W czterdziestu gablotach i antyramach zgromadzono źródła dotyczące historii miast i miasteczek Warmii i Mazur, począwszy od wysuniętych na północ: Braniewa, Bartoszyce poprzez Mrągowo, Szczytno, Nidzicę położone w południowej części Mazur, aż po centrum Warmii z Lidzbarkiem Warmińskim, Dobrym Miastem, Ornetą, Reszlem, Biskupcem i Olsztynem. Poinformowała, że najwięcej miejsca na wystawie poświęcono stolicy województwa, wyeksponowano m.in. odcisk pieczęci miejskiej pochodzącej z XIV w., zdjęcia z 1912 r. ilustrujące położenie kamienia węgielnego pod budowę nowego ratusza, a także plany i mapę Olsztyna z 1840/1841 r. Stan zachowania akt miejskich jest bardzo zróżnicowany. Bartoszyce, Nidzica, Paśłek zaprezentowane zostały poprzez fotografie pochodzące ze zbiorów Urzędu Konserwatora Zabytków Sztuki i Historii Prus Wschodnich. Wizerunki tych miast uzupełniły rysunki, szkice i plany sytuacyjne. Na wystawie znalazła się bardzo cenna księga przywilejów z zespołu akt miejskich Ornety, w której znajduje się tzw. Ordynacja Maurycego Ferbera z 22 września 1526 r. Na

pierwszej stronie ordynacji wśród członków kapituły wymieniony został Mikołaj Kopernik. Dla historii Mrągowa nieocenioną wartość ma kilkutomowa kronika, opracowana przez Georga von Hassela, prezentowana na wystawie wraz ze zdjęciem autora. Mgr B. Waclawik zwróciła także uwagę na mapę Prus Kaspra Hennenbergera, drukowaną w Królewcu w 1629 r.

Od godz. 13.00 do 17.00 15 września 2000 r. oraz od godz. 9.00 do 17.00 dnia następnego Archiwum dostępne było dla wszystkich chętnych do zwiedzenia gmachu, pracowni specjalistycznych: Naukowej i Konserwacji Archiwaliów, magazynów i wystawy. Odwiedzających oprowadzali pracownicy Archiwum, jednocześnie udzielając wszelkich informacji na temat działalności Archiwum i zasobu. Szczególne zainteresowanie wzbudzała Pracownia Konserwacji Archiwaliów, która od 1996 r. wykonuje zabiegi konserwatorskie w pełnym zakresie. Dzięki przyznaniu środków finansowych przez Fundację na Rzecz Nauki Polskiej zakupiono szereg urządzeń umożliwiających prowadzenie działalności konserwatorskiej. Pracownia dysponuje komorą do dezynfekcji akt, maszyną do uzupełniania papieru, stołami próżniowymi, podstawowym sprzętem introligatorskim i laboratoryjnym. Do pełnego wyposażenia Pracowni brakuje profesjonalnego sprzętu reprograficznego, wyposażenia ciemni oraz oprzyrządowania komputerowego ze skanerem umożliwiającym digitalizację dokumentów. Do podstawowych zadań Pracowni należy stały nadzór konserwatorski nad przechowywanym w Archiwum zasobem, dezynfekcja materiałów archiwalnych oraz konserwacja poszczególnych jednostek archiwalnych. Mgr Andrzej Ulewicz, pełniący obowiązki kierownika Pracowni, szczegółowo informował zwiedzających o przyczynach zniszczeń materiałów archiwalnych, profilaktyce jak i o metodach konserwacji właściwej. Na degradację zasobu archiwalnego wpływa szereg czynników, m.in. uszkodzenia mechaniczne, nieprawidłowa oprawa, użycie nieodpowiedniego papieru, a także niewłaściwe warunki przechowywania, zbyt niska lub zbyt wysoka temperatura i wilgotność. Dużym zagrożeniem są również wszelkiego rodzaju bakterie i grzyby, dla których papier i klej stanowią idealną pożywkę. Dodatkowym problemem jest sprawa kwaśnego papieru. W latach osiemdziesiątych w bibliotece Uniwersytetu Stanford w USA i w bibliotece Uniwersytetu w Uppsali w Szwecji przeprowadzono badania fizyko-chemiczne nad problemem degradacji papieru spowodowanej wprowadzeniem do produkcji w XIX w. i kontynuowaniem prawie do chwili obecnej kwaśnej technologii produkcji papieru. Ustalono, że prawie 30% zasobu archiwalnego i bibliotecznego nie nadaje się do udostępniania. W najbliższym czasie może to być przyczyną całkowitej destrukcji zbiorów. Kierownik Pracowni poinformował również, że w ubiegłym roku nasz rząd przyjął program badawczy „Kwaśny papier ratowanie w skali masowej zagrożonych polskich zasobów bibliecznych i archiwalnych”. Do badań oprócz Archiwum Państwowego m. st. Warszawy, Archiwum Państwowego w Krakowie jako trzecie włączyło się również Archiwum Państwowe w Olsztynie. Realizacja programu w oparciu o zmodyfikowaną metodę stanfordzką rozpocznie się w 2001 r., m.in. z udziałem konserwatorów z Pracowni olsztyńskiego Archiwum. Wyniki tych badań będą wykładnią do podjęcia masowego odkwaszania zasobów archiwalnych na terenie Polski. Mgr A. Ulewicz zaznaczył również, że o ile destrukcja

zbiorów może nastąpić bardzo szybko, tak jak to miało miejsce podczas powodzi w 1997 r. na terenie województw opolskiego i wrocławskiego, o tyle konserwacja archiwaliów stanowi cykl żmudnych i pochłaniających duże środki finansowe zabiegów. O skali problemu może świadczyć fakt, że przez pięć lat istnienia Pracowni Konserwacji w Archiwum Państwowym w Olsztynie zakonserwowano w pełni około 500 jednostek archiwalnych oraz wykonano kilka tysięcy opraw i zszyć. Stanowi to ułamek procenta potrzeb, tym bardziej że Pracownia świadczy również usługi dla innych archiwów krajowych.

Zwiedzający mieli możliwość praktycznego zapoznania się z metodami konserwacji stosowanymi w Pracowni. Zainteresowanie wzbudzała zwłaszcza komora gazowa do dezynfekcji akt.

Frekwencja podczas „Dni otwartych” była zaskakująco wysoka. W pierwszym dniu oprócz uczestników spotkania (ok. 50 osób) Archiwum odwiedziło ponad 400 osób. Przeważała zorganizowana w grupy młodzież szkolna, zaś 16 września br. całymi rodzinami zwiedzali Archiwum mieszkańcy Olsztyna (ok. 150 osób). Każdy z uczestników spotkania, jak i wszystkie osoby zwiedzające Archiwum, otrzymały nowo wydany folder i pocztówkę archiwalną z okolicznościowym stemplem. Dodatkowo dla szkół przygotowano 80 zestawów reprodukcji 18 dokumentów, dotyczących istotnych wydarzeń z historii Warmii i Mazur. Treść bardzo licznych wpisów do księgi pamiątkowej świadczy o dużym zainteresowaniu społeczeństwa Olsztyna działalnością Archiwum i jego zasobem.

„Dni otwarte” w oddziałach APO w Mrągowie i Nidzicy również spotkały się z przychylnością władz miejskich i powiatowych, jak i zainteresowaniem ze strony ludności. Odbyły się spotkania z przedstawicielami władz, instytucji oświatowych, towarzystw. Udostępniono zwiedzającym, w tym zorganizowanym grupom szkolnym, pomieszczenia archiwalne łącznie z magazynami. Udzielano szerokich informacji na temat zadań Archiwum i zasobu. W Oddziale APO w Mrągowie przygotowano pokaz materiałów archiwalnych dotyczących historii Mrągowa z okresu od 1945 r., zaś w Nidzicy zorganizowano wystawę pt. „Region nidzicki w dokumencie i literaturze”, na której zaprezentowano oprócz dokumentów różnorodnej formy wydawnictw od XVIII do XX w., opracowanych na podstawie materiałów archiwalnych. Sprawy archiwalne znalazły również odbicie w prasie regionalnej.

Obchody „Dni otwartych” umożliwiły społeczeństwu bezpośrednio poznanie źródeł do historii Warmii i Mazur, zadań i znaczenia Archiwum, jak również pozwoliły na zapoznanie się z możliwościami wykorzystania zasobu archiwalnego.

Dla pracowników Archiwum Państwowego w Olsztynie i oddziałów terenowych była to prawdziwa satysfakcja, że sprawy i problemy archiwalne znalazły się w centrum zainteresowania władz i środowiska regionalnego oraz zyskały ich uznanie.